Elurikkus ja igaühe looduskaitse

Tori vallas 04 ja 19.03.2023

Mart Meriste

nordicbotanical

Elurikkus

Evolutsioon

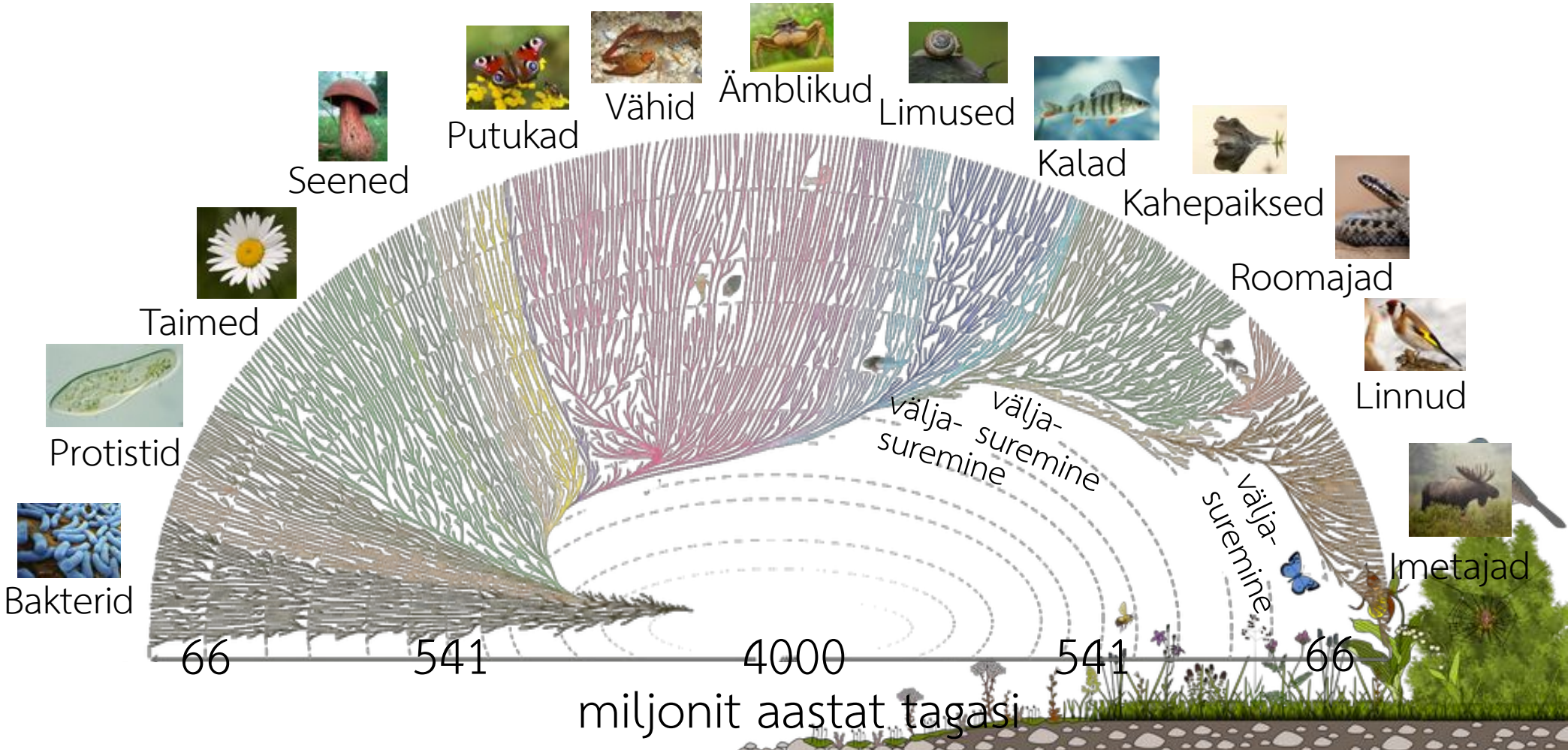

Erinevad maastikud

Erinevad liigid

Erinevad isendid

Kus on Eesti elurikkus?

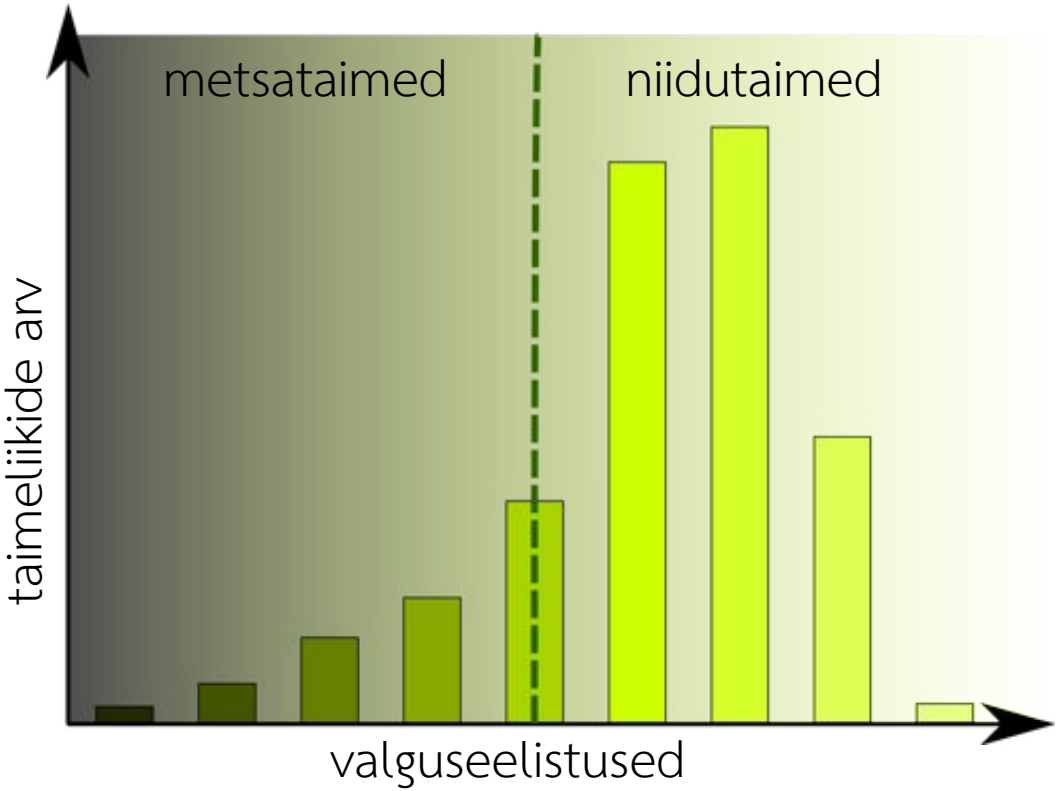

Miks elurikkust vaja on?

Loodusele endale

Elurikas loodus säilib hästi

Põllumehele

Looduslik tolmeldamine kahjuritõrje

Meile kõigile

Elurikkus on ilus

Elurikkuse kadumise ökoloogika

- Inimese evolutsiooniline minevik
  - heades tingimustes populatsiooni arvukus kasvab
  - meie **ahnusel** ei ole evolutsioonlisi piire
- Elusloodus evolutsiooniline minevik
  - liigid on **kohastunud** mineviku keskkonnatingimustega, evolutsioon ei ennusta tulevikku
  - evolutsioon on **aeglane**, kiired keskkonnamuutused viivad väljasuremisteni
  - väljasuremised põhjustavad **väljasuremisi**
- Elusloodus ei tunne kaarti
  - ei tea, kus on elupaigad, kus kaitsealad
  - satub ka linna

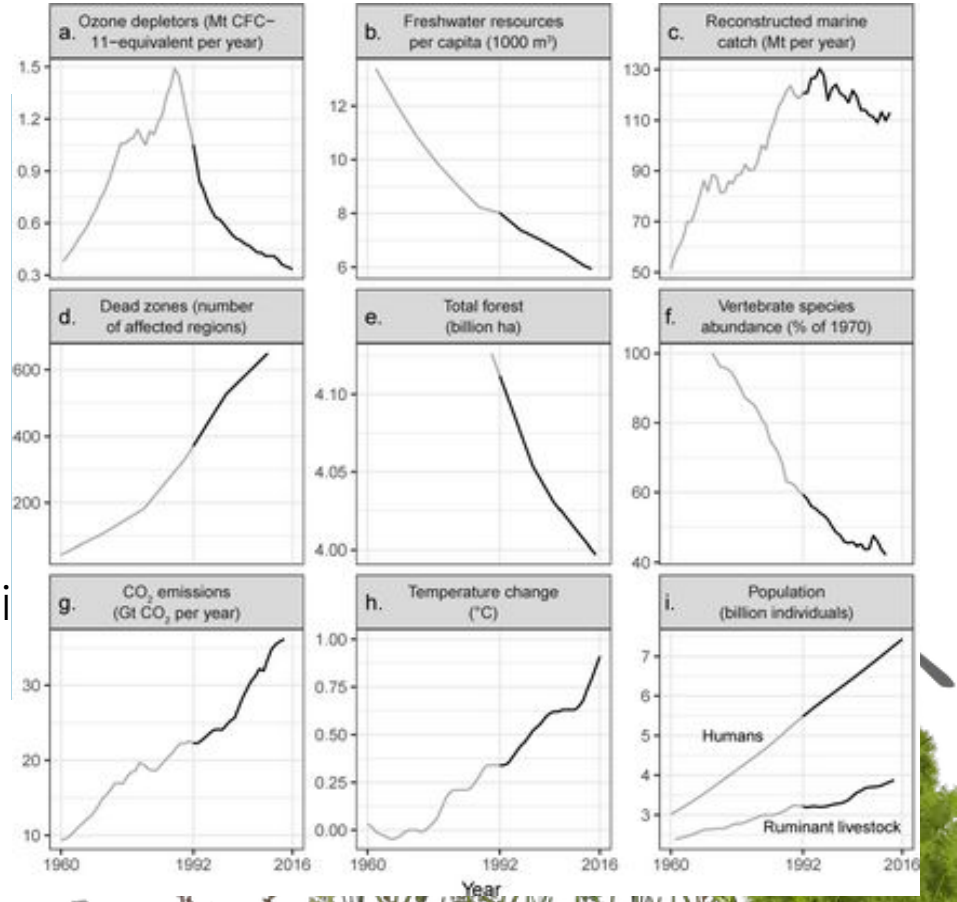

Muhu loopealsed

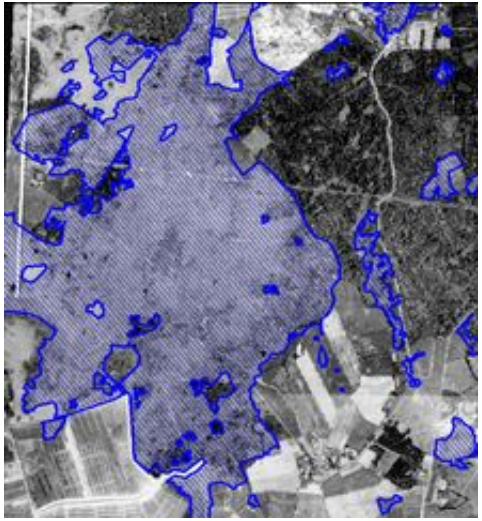

1968

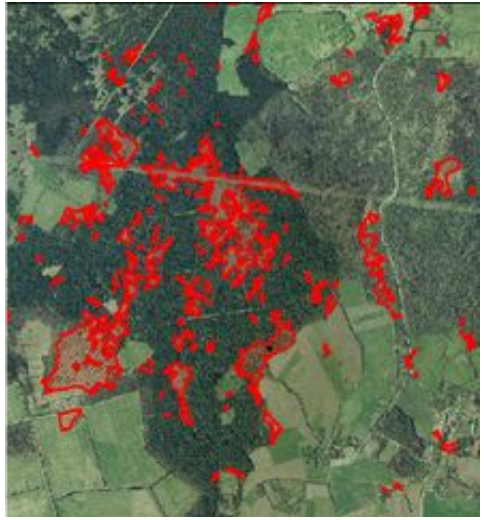

Nüüd

Hiiumaa metsad

2008

Nüüd

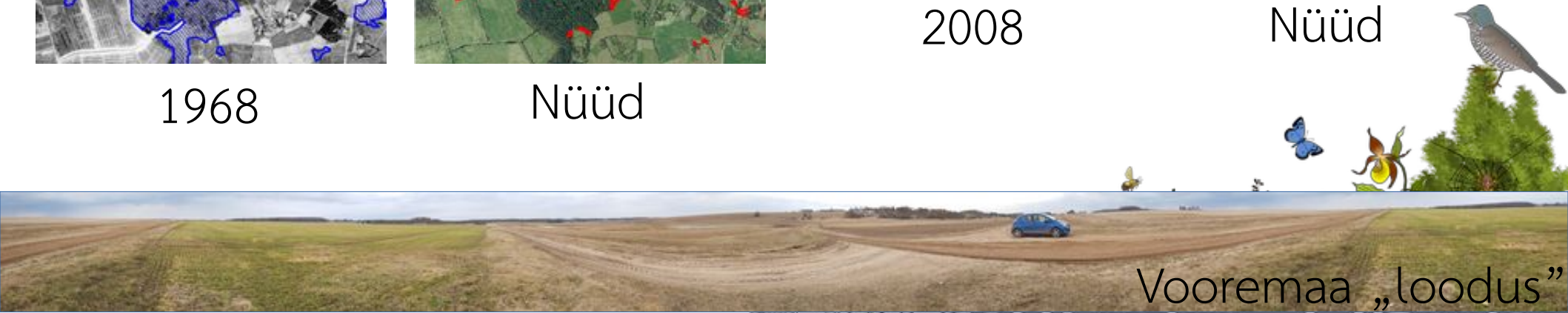

Väljasuremiskõvera painutamine

#BendingTheCurve

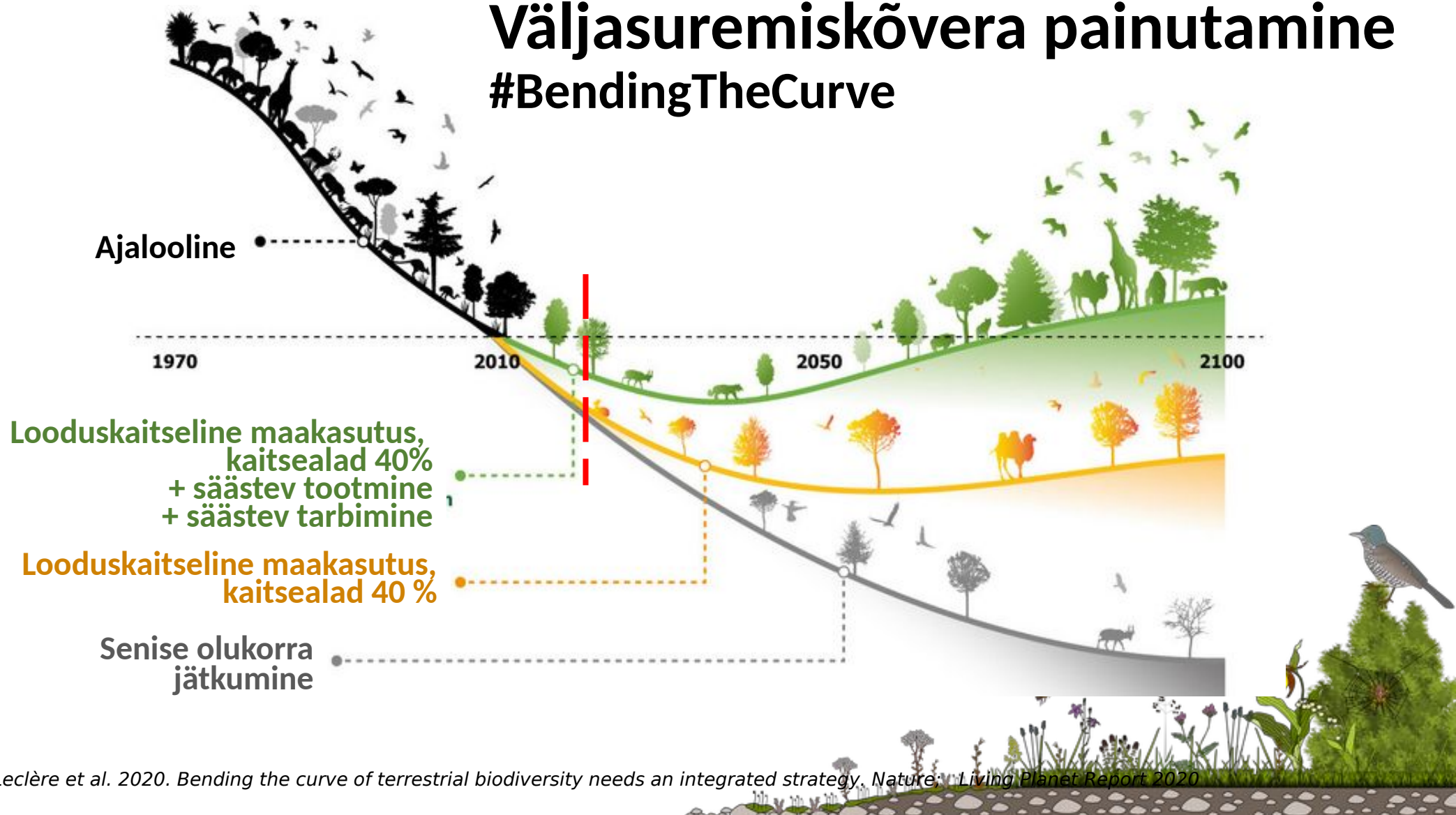

Leclère et al. 2020. Bending the curve of terrestrial biodiversity needs an integrated strategy. Nature; Living Planet Report 2020

Maismaa-imetajate biomass Maal

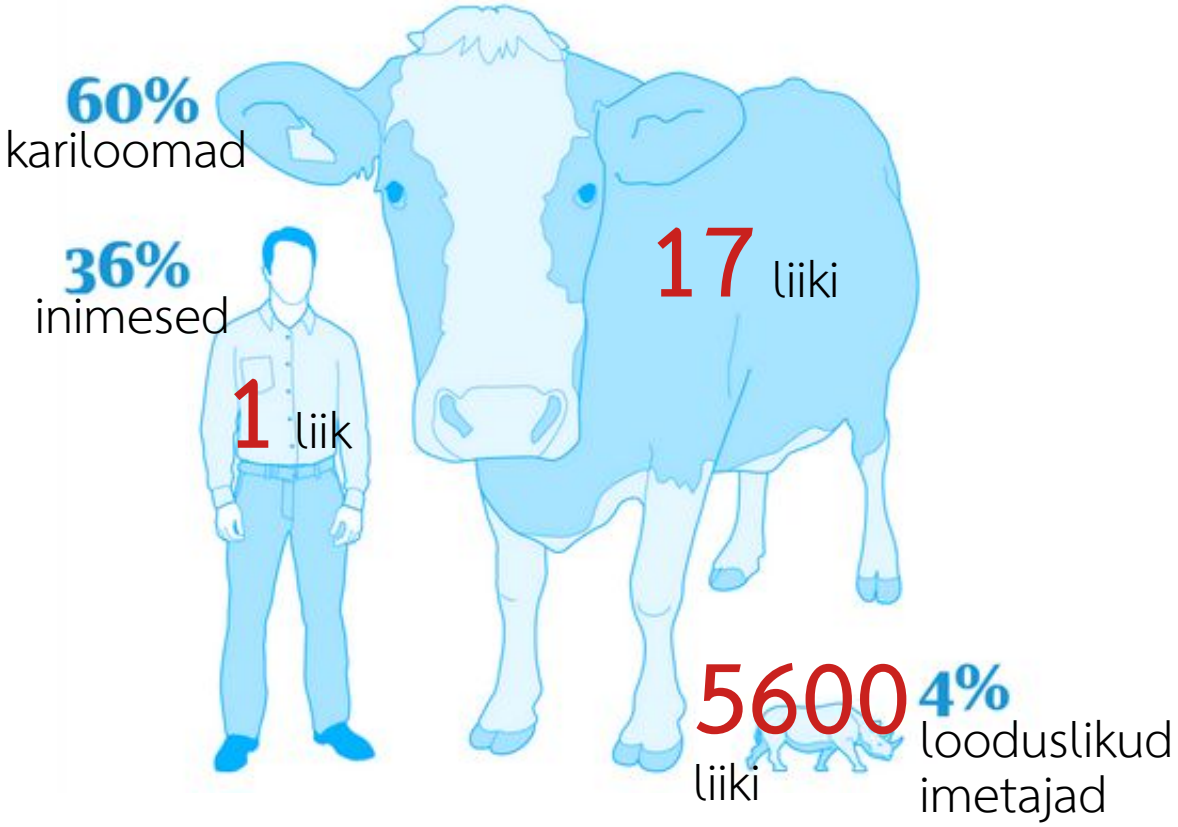

Ökosüsteemid

Ökosüsteemid

- Ökosüsteem on mingi ala organisme ja nende keskkonda haarav suhete ja interaktsioonide võrgustik.
  - **Looduslikud ökosüsteemid** – evolutsioon. Liigirikkad.
  - **Pool-looduslikud ökosüsteemid** – imiteerivad looduslikke. Liigirikkad.
  - **Tehislikud e uudsed ökosüsteemid** – erinevad oluliselt looduslikest, väga noored. Liigivaesed.

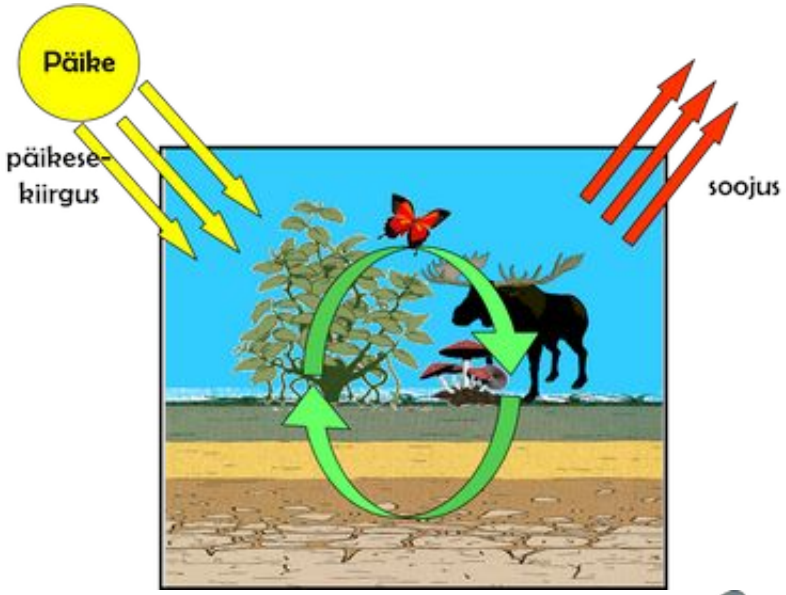

Mis teeb aiast tehisliku ökosüsteemi?

- **Muruniitmine** ei imiteeri ühtki looduslikku protsessi
- **Aiapuude eluring** ei imiteeri puude looduslikku eluringi
- **Regulaarne mullaharimine** ei imiteeri ühtki looduslikku protsessi.
- **Lehtede riisumine** ei imiteeri ühtki looduslikku protsessi.
- **Hekipügamine(?)**

Aed elurikkuse hoidjana

Maa-amet

Kui palju me oleme aednikud, kuipalju vaatlejad?

- Rajada, istutada, manipuleerida või lasta teha osa tööst **loodusel**?
- Aiandus ja ökoloogia on kujunenud omamoodi **vastanditeks**.
- Igasugused tehislikud ökosüsteemid on liigiavesemad kui looduslikud ja tegelikult terviklike ökosüsteemidena ei toimi.
- **„Omaviha”** aianduses. „Mingid umbrohud seal kasvavad”, **võõrtaimeliigid**, **rohepimedus**.
- Aed kui kontrast üldise maastikuga.

Igaühe looduskaitse

IGAÜHE LOODUS-KAITSE

Kontseptsioon

Linnade haljasalad, eramaad, aiad, ettevõtete territooriumid jms kui elurikkuse **kaitsealad**

- Vabatahtlik
- Teaduslik lähenemine
- Riigi ja omavalitsuste poolt toetatud
  - Teave ja nõustamine
  - Seadusandlus ja kohalikud regulatsioonid (heakorraeeskirjad)
- Igaühe looduskaitse kui osa **looduskaitsesüsteemist**

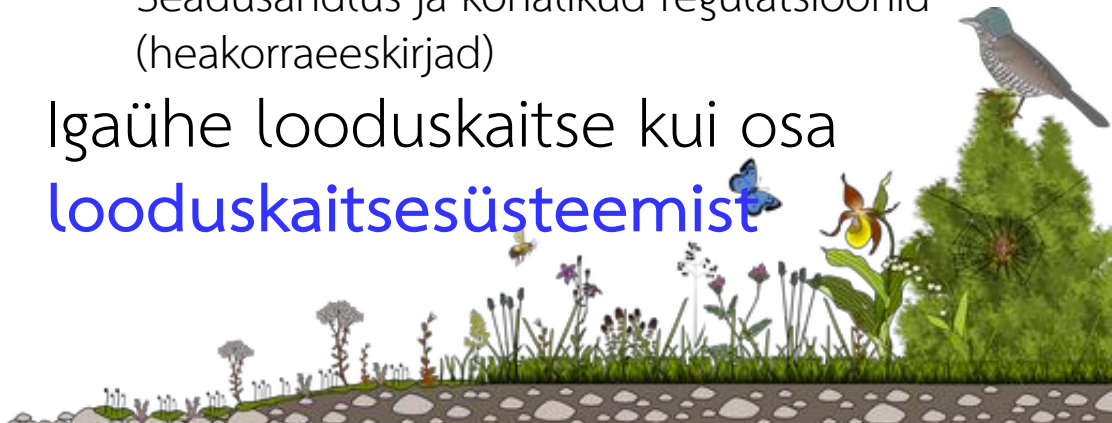

IGAÜHE LOODUS-KAITSE

- maaomanike, ettevõtete ja omavalitsuste kaasamine looduskaitsesse
- elurikaste alade kavandamine maastiku tasandil

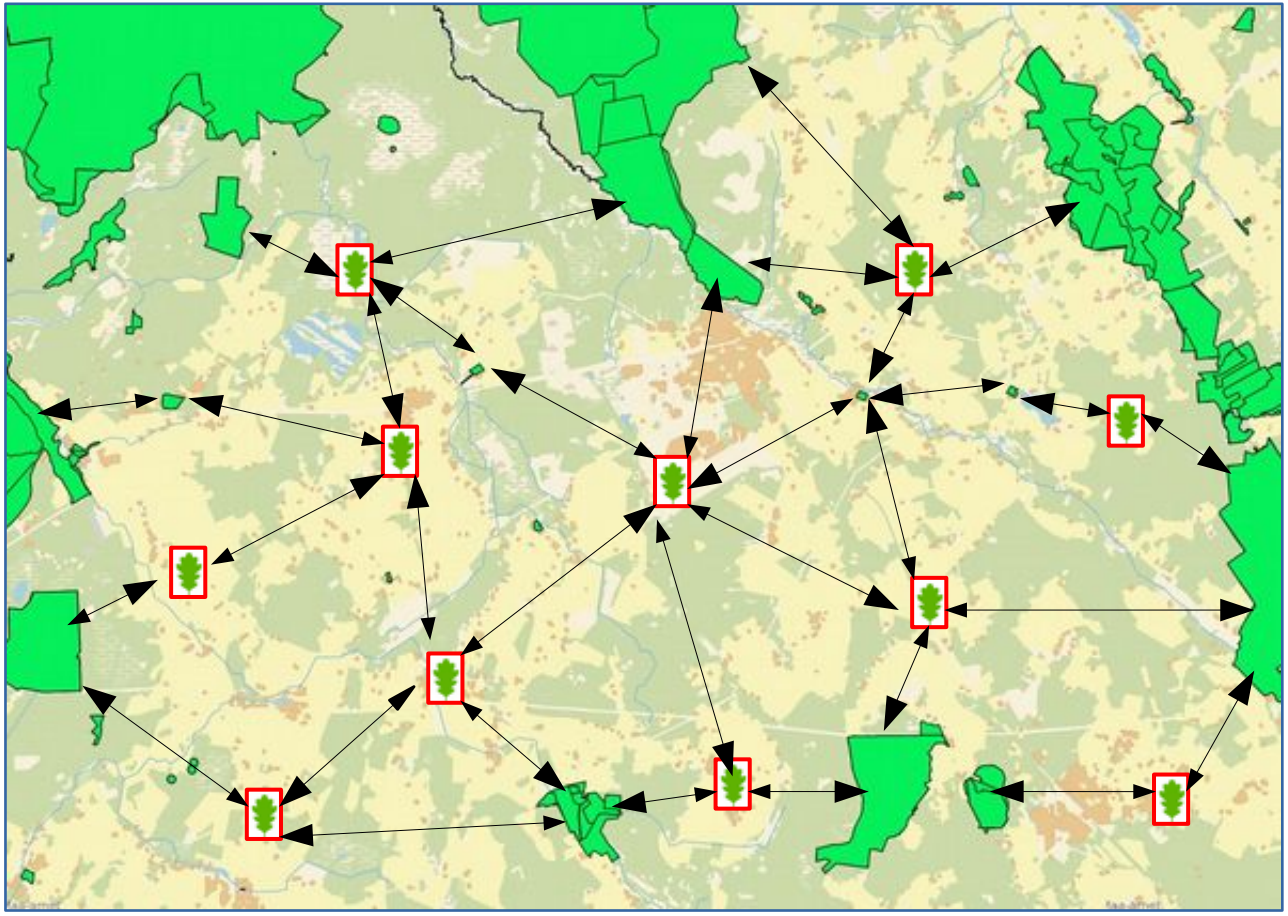

KESKKONNAAMET

LOODUSKAITSEKUU 2019

IGAÜHE LOODUSHOID

Eesti loodus on meie kõigi hoida. Elurikka keskkonna säilimine sõltub meie endi tegudest ja valikutest. Igaühe loodushoid, see on iga vabatahtlik ja teadlik tegu, mis aitab kaasa liikide ja nende elupaikade säilimisele.

ELURIKKUSEST:

Euroopa loodus ja selle elurikkus on ohus liiga intensiivse maakasutuse tõttu. Kaitsealad on looduse säilimisel ülimalt olulised, kuid neist üksi ei piisa.

Eestis oleme viimase sajandi jooksul kaotanud 95% liigirikkuse kantsiks olevatest niidukooslustest ning kogu meie metsamaa pindalast moodustavad loodusmetsad vaid 2%.

SINU TEGU LOEB!

Õpi tundma liikidele olulisi elupaiku, et osata neid koduümbruses märgata ja hoida.

Paigalda aeda lindude pesakaste ja putukahotelle.

Pöösad ja hekid pakuvad lindudele pesitsus- ja varjepaiku.

Kasvata peenras, rõdukastis ja aiaservades rohkelt ja pikalt õitsevaid taimi, need pakuvad toitu mesilastele, kimalastele ja liblikatele.

Korja loodusest meie niiduliikide seemneid ning külva need oma aeda. Iga ruutmeeter kodumaiste õitsevate lilledega on väike tükike loodust.

Elurikkust soosib niitmata aianurk, kõdunev puutüvi, vana kiviaed, lehehunnik, oksakuhil, sammaldunud kivi.

Hoia väikseid veesilmasid – tiigid, kraavid, ojakesed on olulised paljudele liikidele nii elupaigana kui joogikohana.

Ära sõdi umbrohuga seal, kus see sind ei sega – naat, võilill, ohakas ning paljud teised tülikaks peetud liigid on tolmeldajatele ja teistele putukatele väga olulised.

Niida harvem muru.

Kasuta sünteetiliste taimekaitsevahendite asemel looduslikke.

Looduskaitse

- Looduskaitse on **kõigi loodusväärtuste kaitse**
  - kõik olendid
  - kõik liigid
  - kõik maastikud
- Harulduste kaitsmise tuhinas võivad tavalised liigid (ja tavalised kooslused) märkamatult hävida!
- Aiad on üks osa maastikust ja aialoodus üks osa meie loodusest!

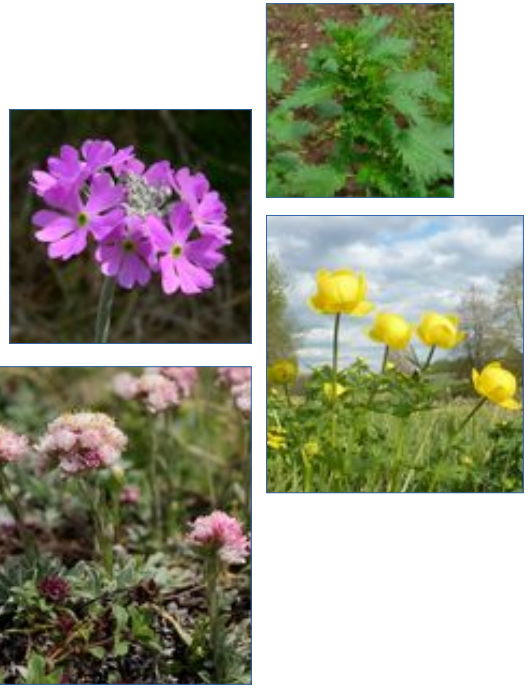

Elurikka aia tunnused

Elurikka aia tunnused

1. kohaliku looduse eripära arvestamine aias

2. elurikkust soodustavad aianduslikud võtted

Kohaliku looduse eripära arvestamine aias

- **Aed on loodud loodusesse**, mitte alustatud puhtalt lehelt.
- **Vähene sekkumine:** pole liialt kuivendatud, raadatud, maastiku ümber kujundatud, piiratud.
- **Piirkonnas levinud kohalike** puu- ja põõsaliikide kasutamine, niitude säilitamine.
- **Kohaliku maastikupildi** väärtustamine.
- Pärandkultuuri hoidmine: vanad kiviaiad, vanad hooned.
- Aiaomanike **teadlikkus**.

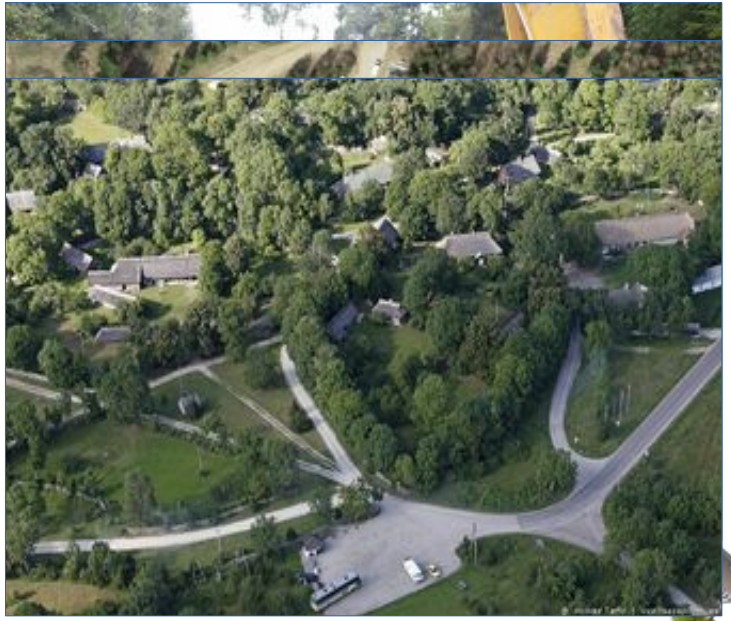

Elurikkust soodustavad aianduslikud võtted. Vol 1

- **Vanade** surnud ja surevate puude sälitamine (õõnsused, lagupuit)
- **Niitude rajamine** (lilleniidud), kohalike looduslike liikide ja nende looduslike vormide kasutamine. Ettevaatust – üheaastaste lillesegude kasutamise nimetamine lilleniiduks on väär!
- **Sügislehtede** tarbetu riisumise vältimine
- Optimaalselt **kaetud pinda** (sillutist, asfalti, väliterrasse)
- Optimaalselt **muruna** hooldatavat pinda.

Ettevaatust - “lilleniit”

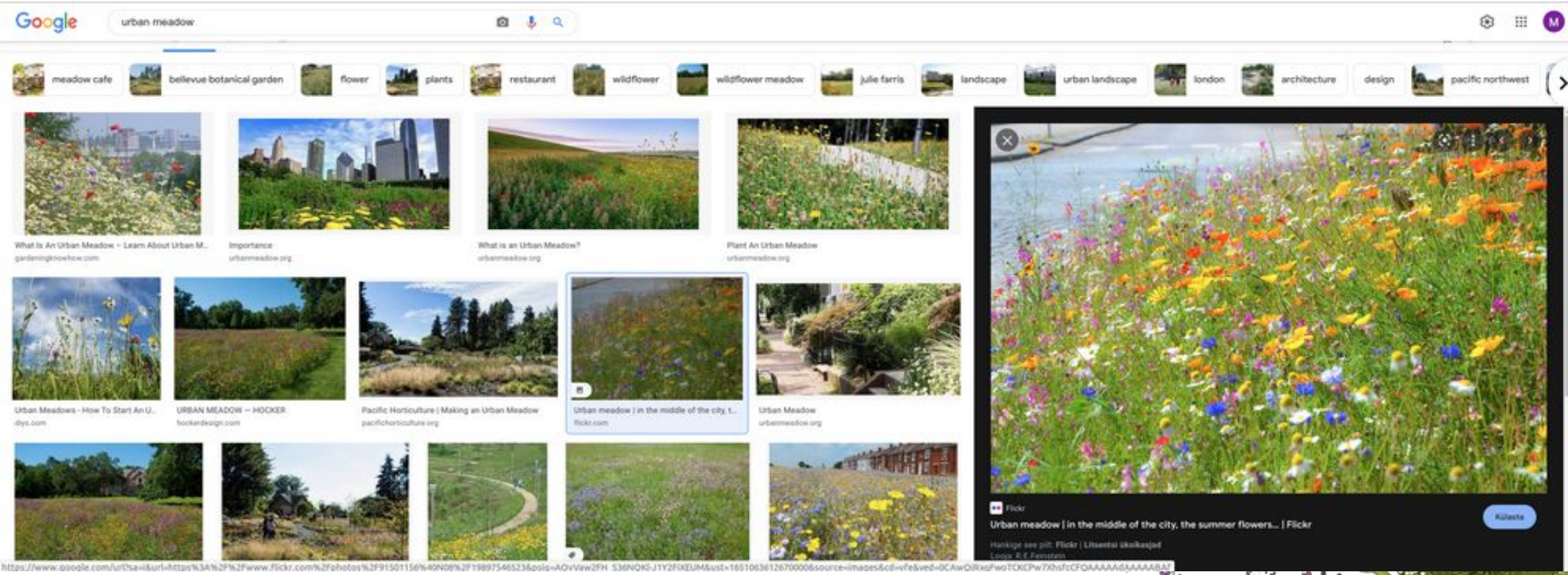

Elurikkust soodustavad aianduslikud võtted. Vol 2

- Loodussõbralikult lahendatud **kompostimine**, lindude **pesakastid**, putukahotellid, pääsukeste, piiritajate, varblaste, kärbsenäppide pesakohad jms.
- **Tingimuste** mitmekesisus aias.
- Looduslikud ja tehis**veekogud** aias, nende looduslikkus (paisutamine?)
- Traditsioonilised. maastikuhooldusvõtted (vikatiga niitmine, **heinategu**, loomade karjatamine)
- Aiaomanike teadlikkus

1. Midagi on jäetud tegemata!

Liigne korraarmastus vähendab elurikkust!

2. Tehtud on vähem!

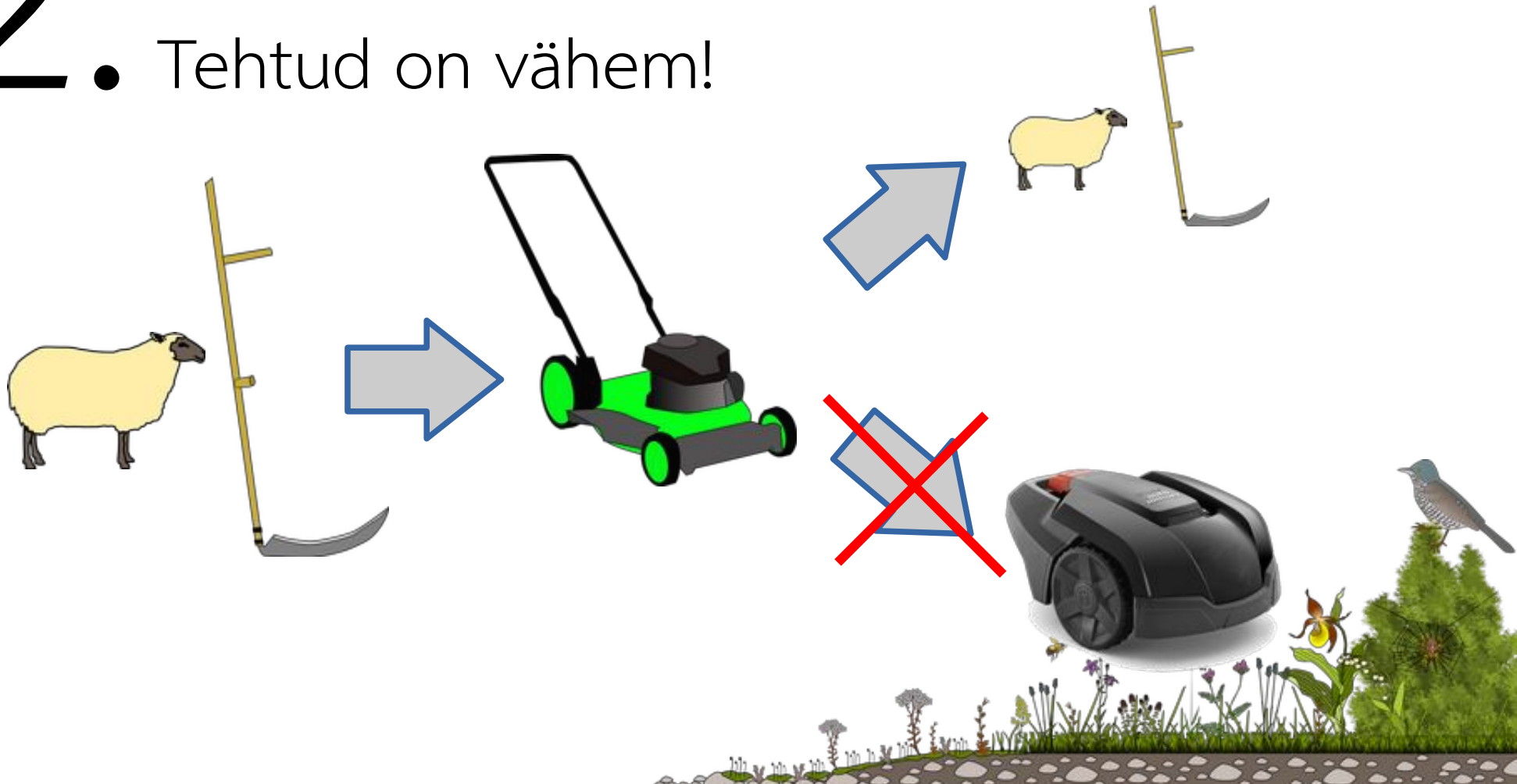

3. Tehtud on loodussõbralikke tegusid!

Pesakastid

must-kärbsenäpp
sinitihane
salutihane
põhjatihane
tutt-tihane
rasvatihane
varblased
must-kärbsenäpp
väänkael
puukoristaja
kuldnokk
väänkael
aed-lepalind
värbkakk
hakk
öönetuvi
siniraag
kodukakk
sõtkas
jääkoskel
händkakk
värbkakk
porr
piiritaja
varblased
räästapääsuke
hall-kärbsenäpp
punarind
linavästrik
musträstas
tuuletallaja
linavästrik

Minu aia pesakastid

Putukahotellid ja putukate “omavoli”

Niidud ja lilleniidud

TX2050
TYM

tartu kaubamaja
SAH!
PALLAS

Mõned praktilised kitsaskohad

- Kõrge mullaviljakus
- Lubatud taimestiku maksimaalne kõrgus mitmetes omavalitsustes 15 cm
- Seemneid pole kuskilt saada.
- Väiksete ja isoleeritud aladel ei kipu elurikkus pikalt püsima.
- Avalik arvamus.
- “Hirm” kaitsealuste liikide ees.
- Me ei oska heina teha.
- Me ei oska heinaga midagi teha.

Lilleniitudest täpsemalt

- Külli Keerus, Nordic Botanical peaaednik
  - Sauga Must Maja L 1. aprill kell 10
  - Are huvikeskus L 1. aprill kell 14
  - Tori Rahvamaja P 9. aprill kell 10
  - Sindi SotsiaaltöökeskusP 9. aprill kell 14

Tänan!

Projekt on sündinud koostöös:

Iceland Liechtenstein Norway grants

Tori vald

KESKKONNAINVESTEERINGUTE KESKUS

elurikas
TORI VALD